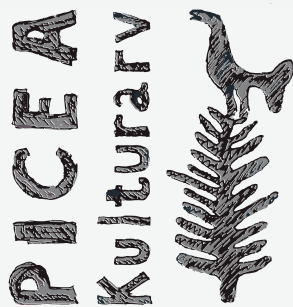

Ny elkabel till Ornässtugan

Arkeologisk schaktningsövervakning för nedläggning av elkabel inom by-/gårdstomt RAÄ 162:1, Torsång socken, Borlänge kommun, Dalarnas län

Picea kulturarv Rapport 2018:2

Daniel Gunnarsson & Benjamin Grahn Danielson

Ny elkabel till Ornässtugan

Arkeologisk schaktningsövervakning för nedläggning av elkabel
inom by-/gårdstomt RAÄ 162:1, Torsång socken, Borlänge
kommun, Dalarnas län

Daniel Gunnarsson & Benjamin Grahn Danielson

Administrativa uppgifter

Fastighet: Stora Ornäs 1:2, Torsång socken, Borlänge Kommun, Dalarnas län

Länsstyrelsebeslut dnr: 431-5340-2018

Uppdragsgivare: Statens Fastighetsverk

Fältarbetstid: 2018-06-15 - 2018-06-15

Projektnummer: 1809

Projektansvarig: Benjamin Grahn Danielson

Fältansvarig: Benjamin Grahn Danielson

Övrig personal: Daniel Gunnarsson

För personalens meriter hänvisas till Picea kulturarvs hemsida

Undersökningssområdets storlek: 10 m²

Belägenhet i SWEREF 99 TM: Norr 670800 m, Öst 530380 m

Arkiv: Dalarnas museum

Dokumentationsmaterial: Mätdata i shapeformat, foton i JPG-format, foto-, fynd- och schaktlista i xlsx-format

Digitalt dokumentationsmaterial förvaltas av Picea kulturarv

Fynd: Inga fynd tillvaratogs

Ny elkabel till Ornässtugan

Arkeologisk schaktningsövervakning för nedläggning av elkabel

inom by/gårdstomt RAÄ 162:1, Torsång socken, Borlänge

kommun, Dalarnas län Picea kulturarv Rapport 2018:2

© Picea kulturarv 2018

Författare: Daniel Gunnarsson och Benjamin Grahn Danielson

Foton: Där fotograf ej anges är bilder tagna av fältpersonalen.

Omslagsbild framsida: Illustration av Nina Balknäs

Orienteringskarta: Framställd av Picea kulturarv med data från QGIS, FMIS, Metria samt Länsstyrelsen Dalarna

Topografisk grundkarta samt plankarta: ©Lantmäteriet

Övriga kartor och situationsplaner: Framställda av Picea kulturarv

Redigering och layout: Nina Balknäs

Tryck: Nordbloms Trycksaker AB, Hamburgsund

Sökord: Ornäs, Dalarna, kakelugn, gårdstomt

Picea Kulturarv

Styrmansgatan 24

414 58 Göteborg

www.piceakulturarv.se

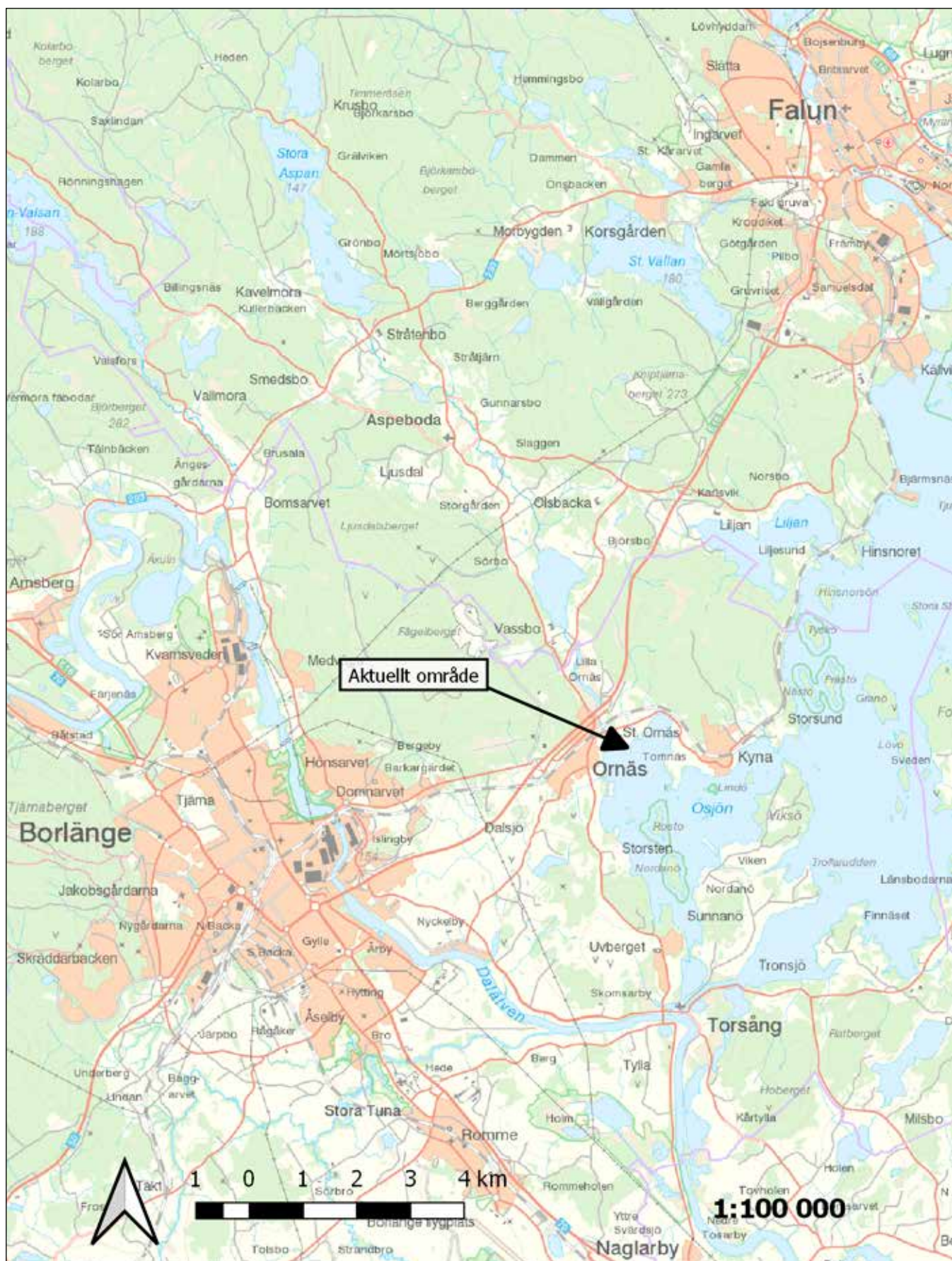
kontakt@piceakulturarv.se

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Bakgrund och syfte	7
Undersökningsområde	7
Tidigare undersökningar	7
Metod	7
Resultat	9
Analysresultat	9
Tolkning	10
Antikvarisk bedömning	10

Figur 1. Översiktskarta. Gården Stora Ornas med Ornasstugan (fornlämningen Torsång 162:1) ligger ungefär 5 km öster om Borlänge, på en udde i Runn.

Sammanfattning

Den 15:e juni 2018 utförde Picea Kulturarv en arkeologisk schaktningsövervakning för nedläggning av elkabel inom fornlämningen Torsång 162:1, vilken är den medeltida by-/gårdstomten Stora Ornäs med den karaktäristiska Ornässtugan. Intill den gamla vaktmästarbostaden strax väster om Ornässtugan grävdes ett 25 meter långt, och 0,4 meter brett och i genomsnitt 0,4 meter djupt kabelschakt. Grävmaskin grävde skiktvis ner till cirka 0,4 meters djup och arkeologer övervakade schaktningen. Under arbetet framkom fyra anläggningar vilka tolkades som en grop respektive syllstensrader eller rester efter grund till en äldre byggnad på platsen. Fyndmaterialet bestod av smidd spik, glaserat tegel, samt ett fåtal bitar från kakelugnsplattor från 1600-talets andra hälft.

Picea kulturarv bedömer att de anläggningar som framkom är en del av fornlämningen. Anläggningarna har översiktligt dokumenterats och kvarligger under elkabeln. Arbetsföretaget kräver inte några ytterligare arkeologiska åtgärder men schaktningsövervakningen visar att det inom området finns rester efter äldre bebyggelse. Fornlämningsskyddet för Torsång 162:1 bör kvarstå och framtida markarbeten bör föregås av arkeologiska insatser.

Figur 2. Kartan visar undersökningsområdet och den närmsta omgivningen. Rött streck visar platsen för schaktet intill vaktmästarbostaden. Blå yta visar fornlämningen Torsång 162:1.

Inledning

Bakgrund och syfte

Statens fastighetsverk fick 2018-06-13 av Länsstyrelsen Dalarna tillstånd till ingrepp i fornlämning i samband med att en elkabel ska läggas ned vid Ornässtugan. Som villkor för ingreppet krävdes en arkeologisk schaktningsövervakning och Länsstyrelsen beslutade att denna skulle utföras av Picea Kulturarv.

Syftet med den arkeologiska schaktningsövervakningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera den del av fornlämningen som berördes av kabelschaktet.

Undersökningsområde

Stora Ornäs och Ornässtugan ligger ungefär 5 km öster om Borlänge, på en udde i sjön Runn.

Ornässtugan är registrerad som bytomt/gårdstomt i FMIS med nummer Torsång 162:1 och ingår i riksintresse för kulturmiljövården. Gården Stora Ornäs har skriftliga belägg från 1368 och har anknytning till berättelserna om Gustav Vasas öden och äventyr i Dalarna. Ornässtugan eller Ornäsloftet är en äldre förrådsbyggnad samt gästhus och uppfördes i början av 1500-talet (Nordin 2009).

Undersökningsområdet bestod av kabelschaktet vilket planerades intill den västra gaveln av den gamla vaktmästarbostaden som numera utgör bostadshus. Schaktet planerades vara cirka 25 meter långt, 0,5 meter brett och 0,5 meter djupt.

Tidigare undersökningar

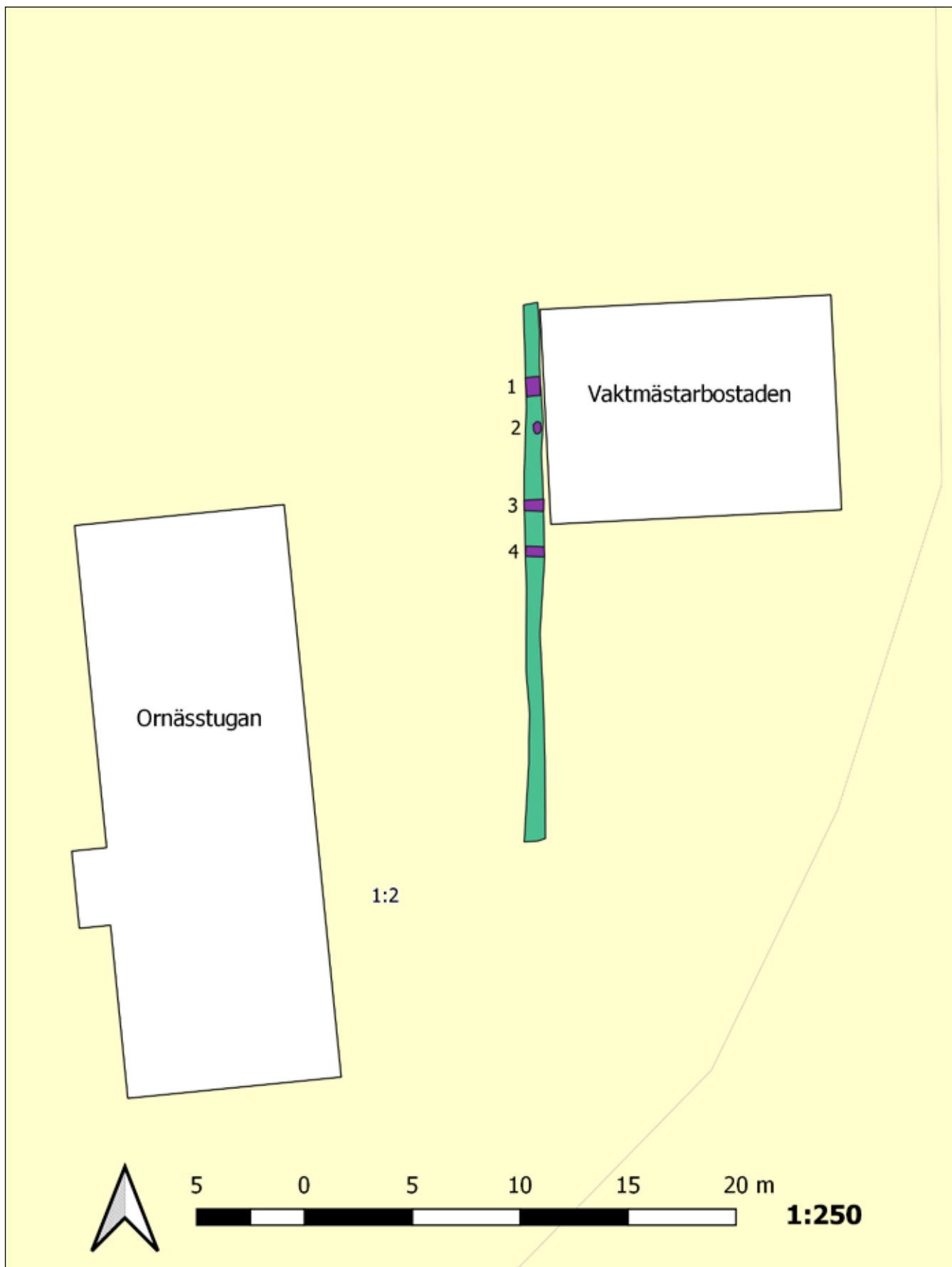
Inom fornlämningen Torsång 162:1 har det sedan slutet av 1990-talet genomförts tre mindre arkeologiska undersökningar. 1999 genomfördes en arkeologisk förundersökning inför uppförande av en ny informationsbyggnad. Då framkom kulturlager och rester efter en trolig ekonomibyggnad samt fynd av bland annat spikar, hästsko och keramik från 1700-talet (Dalarnas museum 2018). Vintern 2014–2015 och hösten 2016 genomfördes schaktningsövervakningar för nedläggning av infiltrationsanläggning respektive vattenledning. Vid de undersökningarna framkom inga anläggningar men enstaka lösfynd bestående av yngre rödgodsskärvor, rumpkakel, fönsterglas, flintgods med mera (Axelsson Karlqvist 2015 & 2016).

Metod

Med en mindre grävmaskin grävdes ett grunt och smalt, cirka 25 meter långt, schakt i nord-sydlig riktning. Det utgick från vaktmästarbostadens västliga vägg och söderut, se figur 3.

Grävmaskinen grävde skiktvis ner medan arkeologer kontrollerade de upptagna massorna och framtagna ytan. Schaktet rensades, profiler med lagerföljd beskrevs, fotograferades och mättes in med DGPS. Framkomna fynd och anläggningar beskrevs utifrån lager och kontext.

Figur 3: Kartan visar schaktets läge i förhållande till Ornässtugan (t. v.) och vaktmästarbostaden (t. h.).

Resultat

Kabelschaktet grävdes enligt plan intill vaktmästarbostadens västliga vägg och mot söder, figur 4. Schaktet blev 25 meter långt, cirka 0,4 meter brett och i snitt 0,4 meter djupt. Längs hela schaktet var lagerföljden:

- Grästorv ner till ca 0,04 meter.
- Matjord från 0,04 meter till ca 0,1 meter.
- Från ca 0,1 meter följde gråbrun silt.

Lagret under matjorden var omrört och i detta framkom sot, kol, tegelkross, kalkbruk och en mindre mängd fynd. Dessa bestod av två smidda järnspikar, en bit glaserat rödgods samt några bitar från en kakelugnsplatta. En utav kakelbitarna var 8×7 cm. Utifrån färg och mönster är det troligt att den tillverkats under 1600-talets andra hälft, figur 5.

I schaktet dokumenterades även delar av anläggningar, se tabell 1. En av dessa var en grop eller nedgrävning som innehöll en koncentration av bland annat tegel och kol. De andra tre anläggningarna bestod av 0,3–0,8 meter stora stenar. Dessa lämnades kvar att utgöra botten av schaktet. I två av dessa låg flera stenar i rad som skulle kunna utgöra del av en äldre stensyll eller grund, figur 6.

Analysresultat

Inga analyser har gjorts inom ramen för undersökningen.

Figur 4: Kabelschaktet grävdes enligt plan intill vaktmästarbostadens västliga vägg och mot söder. Kabelschaktet var cirka 0,4 meter brett och i snitt 0,4 meter djupt. Daniel Gunnarsson rensar schaktprofilen. Foto mot norr.

Figur 5: Bilden visar de fynd som framkom i schaktet. I mitten den bit av en kakelugnsplatta som bedömts vara från 1600-talets andra hälft.

Anl.nr	Typ	Form	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Beskrivning
1	sten	Oval	0,4	0,4	0,25	En större sten, vilket fick utgöra botten på kabelschaktet.
2	grop	Oregelbunden	0,4	0,53	0,35	En nedgrävning med koncentration av tegel, sot, kol m.m.
3	stenrad	Oregelbunden	0,4	0,57	0,2	En del av stenrad, troligen syllstensrad till äldre hus.
4	stenrad	Oregelbunden	0,4	0,25	0,3	En del av stenrad, troligen syllstensrad till äldre hus.

Tabell 1: Anläggningar som framkom i schaktet.

Tolkning

I schaktet påträffades material som härrör från äldre bebyggelse på gårdstomten.

Dimensionen på schaktet gjorde det svårt att dokumentera framkomna lämningar liksom att dra slutsatser kring funktion, form och användningsområde. Eventuellt skulle en eller flera av de stenrader som påträffats kunna vara rester efter en husgrund eller syllstensrader till en äldre byggnad som tidigare stått på platsen. Det finns vaga uppgifter om att det på platsen har stått ett äldre hus, vilket skulle kunna passa med det som hittats vid undersökningen.

Antikvarisk bedömning

Picea kulturarv bedömer att de anläggningar som framkom är en del av fornlämningen. Anläggningarna har översiktligt dokumenterats och kvarligger under elkabeln. Arbetsföretaget kräver inte några ytterligare arkeologiska åtgärder men schaktningsövervakningen visar att det inom området finns rester efter äldre bebyggelse. Fornlämningsskyddet för Torsång 162:1 bör kvarstå och framtida markarbeten bör föregås av arkeologiska insatser.

Källor

Litteratur

Axelsson Karlqvist, Jimmy 2015 *Arkeologisk schaktningsövervakning, Stora Ornäs 1:2, vid schaktning för infiltrationsanläggning inom RAÄ 162:1 i Torsångs socken, Borlänge kommun, Dalarna*. Dalarnas museum.

Axelsson Karlqvist, Jimmy 2016 *Arkeologisk schaktningsövervakning, Stora Ornäs 1:1 & 1:2, vid schaktning för vattenledning inom RAÄ 162:1 i Torsångs socken, Borlänge kommun, Dalarna*. Dalarnas museum.

Nordin, Jonas 2009 *Det medeltida Dalarna och Västmanland*. Lund, Historiska media.

Digitala källor

Dalarnas museum 2018 Dalarnas museum - Rapporter, <http://dalarnasmuseum.se/index.php/arkeologi/rapporter>, Besökt 2018-08-23

FMIS 2018 FMIS, <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>, Besökt 2018-08-23

PICEA
Kulturaiv

